

TEORIE VZDĚLÁVACÍCH CÍLŮ

Definice

Výukové – edukační – cíle jsou kvantitativní a kvalitativní změny u jednotlivých žáků (studentů, frekventantů, účastníků kurzu apod.) v oblasti kognitivní (znalostní), psychomotorické (výcvikové) a afektivní (postojové), kterých má být dosaženo ve stanoveném čase v procesu výuky.

Vlastnosti cílů

- ✓ Akceptovatelný (užitečný, musí být naplněno vše, co požaduje výkon);
- ✓ Konkrétní, srozumitelný (musí být vyjádřen aktivními slovesy; ne umí, zná, ví ...);
- ✓ Kontrolovatelný, ověřitelný (musí být možnost, jak jeho dosažení objektivně ověřit);
- ✓ Přiměřený (musí vycházet z možností časových, organizačních, materiálních, úrovně žáka ...);
- ✓ Komplexní (musí podle potřeby pokrývat oblast kognitivní, psychomotorickou, afektivní);
- ✓ Konzistentní (soudržný) – specifické (dílčí) i komplexní cíle a jejich naplňování musí být efektivní provázané (a to i v rámci kooperace více předmětů).

Specifický vzdělávací cíl

- ✓ Vymezuje si ho učitel pro danou vyučovací jednotku sám. Při výuce směřuje k jeho naplnění. Naplnění (dosažení požadovaného cílového stavu žáka) nemusí však proběhnout v rámci jedné vyučovací jednotky. Může k němu dojít, až po dalších hodinách, po samostudiu nebo po odučení tématu. **Naplnění cíle je, ale nutné v předem definovaném časovém intervalu ověřit – na konci hodiny, v příští hodině, v opakovací hodině či při zkoušce apod.**
- ✓ Např. v jedné vyučovací jednotce dosáhneme kategorie zapamatování, ve druhé stupně porozumění a teprve ve třetí cílového stavu, tj. schopnosti aplikace.

Kontrolovatelnost cílů

- ✓ Zda došlo k dosažení požadovaného vzdělávacího cíle (cíle kognitivní, psychomotorické a afektivní), můžeme posoudit jen na základě pozorovatelné činnosti žáků.
- ✓ K tomu slouží **aktivní slovesa**, která označují pozorovatelnou a vyhodnotitelnou činnost žáka. Stanovené cíle, mají-li být skutečně objektivně ověřitelné, musí splňovat tři podmínky:
  - Požadovaný výkon žáka (popis – žák vyhledá v databázi X údaje o osobě Y);
  - Podmínku, za níž má být realizován (databáze i počítač musí být k dispozici);
  - Normu výkonu (kolik osob musí vyhledat, za jaký čas, chybovost apod.)

Název cíle a cíl jako konečná úroveň

CÍL MÁ DVA VÝZNAMY

- ✓ Věcný – formuluje obsah učiva (připomíná pojem téma);
- ✓ Definování cílové úrovně (stavu) žáka – tj. způsob, jakým je žák schopen po absolvování výuky či výcviku s učivem pracovat.

NEJČASTĚJŠÍ CHYBY PŘI PRÁCI S CÍLI

- ✓ Záměna výukového cíle za téma!
- ✓ Zaměňování cíle s aktivitou učitele (dnes vám předvedu, dnes vás naučím ...);
- ✓ Nekontrolovatelnost cíle (učitel sdělí: dnes poznáte novou techniku);

ZPROSTŘEDKUJÍCÍ MODEL – vzdělávací cíl mu jako zlatá nit procházet čtyřmi oblastmi práce s cíli

ZADÁNÍ (formulace)

NAPLNĚNÍ (činnost ve škole)

PODPORA (podmínky, literatura)

EVALUACE (ověření, zkoušení)

DŮVODY PRO PRÁCI S CÍLI

- ✓ CÍL – rozhodnout o rozsahu a uspořádání učiva, o učebních činnostech a možnostech jednotlivých žáků, o metodických postupech, organizační formě atd.
- ✓ Stanovení jednoznačných a kontrolovatelných cílů je předpokladem účinného zjišťování a hodnocení výsledků výuky. Průběžné srovnávání stanovených cílů a dosaženého stavu je předpokladem účinného řízení procesu.
- ✓ Výukový cíl a jeho formulace vhodně upravená pro žáky významně ovlivňuje jejich učební činnost.

TAXONOMIE

- ✓ KOGNITIVNÍ DOMÉNA:
  - ZAPAMATOVÁNÍ;
  - POCHOPENÍ;
  - APLIKACE;
  - ANALÝZA;
  - HODNOCENÍ;
  - TVOŘENÍ;
- ✓ PSYCHOMOTORICKÁ DOMÉNA:
  - NÁPODOBA;
  - MANIPULACE;
  - ZPŘESŇOVÁNÍ;
  - KOORDINACE;
  - AUTOMATIZACE;

Předpokládá fyzickou aktivitu. Měla by být rozvíjena v co nejreálnějších podmínkách!

- ✓ AFEKTIVNÍ DOMÉNA:
  - VNÍMÁNÍ PODNĚTŮ;
  - REAKCE NA PODNĚT;
  - UZNÁNÍ OCENĚNÍ;
  - ORGANIZOVÁNÍ, SYSTEMATIZOVÁNÍ;
  - ZVNITŘNĚNÍ;

Cíle v této oblasti nemůžeme zaručit, ale musíme o ně intenzivně usilovat.

Dva možné přístupy: racionální přístup; emoční přístup;

► Formulace **afektivních cílů**:

Žáci jsou systematicky vedeni tak, že ... k ..., výuka směřuje k tomu, aby se oprostili od předsudků ..., chápali a uznávali ..., byli kritičtí a sebekritičtí ..., aby oceňovali ..., byli ochotni ..., aby jednali tak ..., cítili potřebu ..., nenechali sebou manipulovat ..., vážili si ..., byli příkladem ..., byli hrdí ..., pociťovali potřebu ..., vedeme žáky k odmítání násilí a bezpráví, vyžadujeme důsledně dodržování pravidel, společenských norem a zákonů, ovlivňujeme kladnými příklady, vyzdvihujeme ..., upozorňujeme ..., vytváříme příležitosti ..., nacvičujeme ..., sledujeme ..., usilujeme ..., používáme ..., nabízíme ...;

Cílová kategorie

- **ZAPAMATOVÁNÍ – ZA** uložení do dlouhodobé paměti a znovuvybavení, znovupoznávání a rozpoznávání, identifikování, reprodukce;

Aktivní sloveso

Vyjmenuje, určí, uvede, definuje, doplní, identifikuje, napíše, opakuje, pojmenuje, popíše, přiřadí, reprodukuje, seřadí, vybere, vymezí, sepíše, rozpozná, lokalizuje, rozdělí, zaeviduje;

NEVHODNÉ – zná, umí, ví;

Cílová kategorie

- **POROZUMĚNÍ – PO** pochopení a užití znalostí; Konstruování významu na základě získaných sdělení včetně ústního, písemného nebo grafického vyjádření; Změna jedné podoby vyjádření v jinou podobu;

Aktivní sloveso

Vysvětlí, charakterizuje, jinak formuluje, doloží na příkladu, dokáže, ilustruje, interpretuje, objasní, odhadne, opraví, používá, přeloží, převede, vyjádří vlastními slovy, vyjádří jinou formou, vyloží, vypočítá, zkontroluje, změří, vyvodí závěry, usuzuje, porovnává, srovná, odvodí, utřídí, kategorizuje, rozliší, demonstruje, předvede, vybere, vyjasní, přeloží, ...;

NEVHODNÉ: rozumí, chápe, uvědomuje si;

Cílová kategorie

- ▶ **APLIKACE – AP** provádění, aplikování postupu na známý úkol, aplikování postupu na neznámý úkol;

Aktivní sloveso

Aplikuje, demonstruje, použije, prokáže, určí, diskutuje, interpretuje údaje a vztahy, zajistí stopy, zadokumentuje, načrtne, navrhne, řeší, plánuje, registruje, uvede vztah mezi, uspořádá, vyčíslí, vyzkouší, znázorní, vyhledá, prověří, volí, užije, ověří, zjistí, vyhledá, uplatní, zpracuje, vytvoří, spočítá/vypočítá, pomůže vyřešit ...;

NEVHODNÉ: orientuje se;

- ▶ **DOVEDNOST – DO** žák vykonává uložený psychomotorický výcvikový úkon s větší přesností a účinností. Současně obsahuje i nižší kategorie z psychomotorické oblasti. Jde o nižší stupeň dovednosti a obvykle jde o jeden úkon.
- ▶ **KOORDINOVANÁ DOVEDNOST – KD** pokrývá psychomotorickou oblast se zvládnutím činnosti na vyšším stupni – koordinace několika jednodušších činností za sebou řazených v požadovaném sledu.

AKTIVNÍ SLOVESA: provede, předvede, sestaví, vykoná, splní, umí použít v praxi, ovládá, získává, vytvoří poskytne, dodržuje, zakročí, ...;

▶ POSTOJ – AF

AKTIVNÍ SLOVESA: žák v edukačním procesu je směřován tak, že ...; je veden ...; občanské kompetence jsou rozvíjeny v ... a tím, že ...; je vychováván ...; působí se na emoce tím, že jsou prováděny besedy s ...; působí se na rozum tak, že jsou předkládány ...; je cílevědomě posilováno vědomí ...; je soustavně sledováno ...; je systematicky kontrolováno ...;

VYMEZENÍ EDUKAČNÍCH CÍLŮ

- ✓ Učitel analyzuje učební dokumenty a dokumentaci (RVP, ŠVP atd.);
- ✓ Stanoví si specifické edukační cíle (kognitivní oblasti, psychomotorické oblasti, afektivní oblast + u všech stanoví příslušné taxonomické kategorie;
- ✓ Naplňuje činnost žáků během vyučovací jednotky, která je nutná k tomu, aby se dostali na požadovanou cílovou úroveň;
- ✓ Na závěr své přípravy se plánuje naplnění jednotlivých fází vyučovací jednotky, tedy činnost vyučujícího, organizace hodiny, učebny, pomůcky, didaktická technika;

Použité zdroje:

Blížkovský, B. (1997). *Systémová pedagogika pro studium a tvůrčí praxi* (vyd. 2.). Ostrava: Amosium Servis.
Petty, G. (2013). *Moderní vyučování* (6., rozš. a přeprac. vyd.). Praha: Portál.
Sadecký, Z. (2008). *Proaktivní výuka* (vyd. 1.). Praha: MV ČR.

Kateřina Šmejkalová, 2017
KFCHOV, Ped f, MU